

แนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอด THE GUIDELINES TO “TAN TOD” TRADITION

ปวีณา งามประภาสม*
Paweena Ngamprapasom*

สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำปาง
Department of Community Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thailand.

*Corresponding author, E-mail: nookkyy@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องแนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอด มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจประวัติศาสตร์ความเป็นมา พัฒนาการและสถานการณ์ปัจจุบันของประเพณีตานตอด และวิเคราะห์หาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอดอย่างเป็นระบบแบบแผนสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านปงหอศาล หมู่ 2 ตำบล ป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีตานตอดเป็นประเพณีที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันนี้ประเพณีนี้ได้มีการปฏิบัติกันน้อยมาก เนื่องจากมีวัฒนธรรมจากโลกตะวันตกเข้ามาในหมู่บ้านอย่างแพร่หลายทำให้เกิดความต่างคนต่างอยู่ และประชาชนในชุมชนได้ลืมนึกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม แต่เมื่อไม่นานมานี้ทางผู้ใหญ่บ้านได้มีการรื้อฟื้นประเพณีนี้ขึ้นเพื่อฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม โดยได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน แต่พบว่ายังมีชาวบ้านบางกลุ่มที่ไม่รู้จักและยังไม่ได้ให้ความสนใจต่อประเพณีนี้เท่าที่ควร ดังนั้น เพื่อให้ประเพณีนี้ยังคงอยู่ต่อไปจึงควรมีแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีตานตอด ดังนี้

1. จัดงานประเพณีตานตอดเป็นประจำทุกปี
2. ดึงและกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมโดยการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง
3. ถ่ายทอดประเพณีตานตอดให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชน โดยจัดให้ผู้สูงอายุและเยาวชนได้มาพบปะกันและถ่ายทอดประเพณีเก่าแก่ของหมู่บ้านผ่านวิธีมุขปาฐะ เพื่อสร้างจิตสำนึกในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน
4. ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะเทศบาลป่าตันได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดประเพณีตานตอดและช่วยประชาสัมพันธ์ประเพณีดังกล่าว และ
5. ตั้งเป็นหมู่บ้านต้นแบบของประเพณีตานตอด
6. มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมงานประเพณีให้คนในชุมชน รวมถึงคนภายนอกได้รับทราบอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การฟื้นฟู ประเพณีท้องถิ่น ทานทอดหรือตานตอด

Abstract

The objectives of this Guideline to “Tan Tod” Traditional Research are to study the cultural Tan Tod’s history, evolution and present situation and to identify the systemic ways to restore the tradition in a pattern consistent with the lifestyle of the people at the Ban Pong Hor San community, village Moo 2, Patan Sub-district, Maetha District, Lampang Province. Using qualitative research through interviews and group discussions.

The results show that the Traditional Tan Tod is a tradition which has been carried on since ancient times and succeeded to reserve from time to time until the present time. But today this tradition has been practiced very little because the culture from the West which moves rapidly into the village increases the relationship separation among people in the community and reduces the preservation of the cultural tradition. In the recent years, it has been restored by a village headman by modifying its basis components to make it fit to the current subsistence situation. However, there are some groups of people who do not recognize and pay attention to this traditional as well. If we want to keep this tradition to be continued, we should have some guidelines for conservation of this tradition. First, the traditional festival should be held annually. Second, the people should be encouraged to participate with the festival by covering overall public relations. Third, pass on knowledge about the life of traditional Tan Tod to the children and youth by arranging the elderly and young people’s meeting and transferred through oral traditional method to create awareness of the cultural tradition of the community. Fourth, to encourage the public sectors, especially in the Patan Local Municipality, to involve in organization and helping to promote the Tan Tod traditional culture. And fifth, from the village to be a good model of Tan Tod traditional culture for other villages.

Keywords: Recover, Local Tradition, Tan Tod

บทนำ

การพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา ขาดการเอาใจใส่ในเรื่องภูมิปัญญาของชาวบ้าน ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอด ประสพการณ์ที่ยาวนานของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนได้ทำหน้าที่ชี้แนะว่าการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืน ที่สอดคล้องกับบริบทแวดล้อม การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ในชุมชนที่ถือเป็นกุศโลบายของการที่จะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้นทำได้อย่างไร โดยผ่านทางปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นบุคคลไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน ตามมาตรฐานของสังคมตะวันตก และมาตรฐาน

ของไทยแบบใหม่ที่มีระบบแบบแผนมาเป็นตัวกำกับเท่านั้น แต่กลับนำเอาหลักการพัฒนาแบบสมัยใหม่ที่เน้นด้านวัตถุและบริโภคนิยมแบบตะวันตกเข้ามาพัฒนาสังคมไทยโดยขาดการผสมผสานระหว่างมรดกทางสังคมกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ขาดรากเหง้าของระบบภูมิปัญญาที่เป็นจิตวิญญาณของท้องถิ่น [1] ทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อมั่น ไม่มีความเข้าใจตนเองและสังคม ขาดการพึ่งตนเองและขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่สืบทอดกันแต่บรรพชนสูญหายไป

ประเพณีตานตอด ประเพณีพื้นบ้านที่ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทหนึ่ง เป็นระบบภูมิปัญญาที่มีแง่มุมที่เกี่ยวกับพลังอำนาจทางศีลธรรมบนพื้นฐานของหลักการของกฎแห่งกรรม ซึ่งมีความเชื่อว่าด้วยบุญและกรรม รวมถึงมีระบบคุณธรรม ศีลธรรม ความเชื่อทางศาสนากำกับอยู่เสมอ นั่นคือ คุณธรรมพื้นฐาน 4 ประการ คือ ทาน ต่างมีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของที่เป็นแก่นแก่ผู้ที่ยากแค้น บิณฑบาต มีคำพูดที่อ่อนหวาน ชักชวนกันให้ฝึกฝนแต่ความดีงามเป็นมิตรต่อกัน อุตถจริยา ร่วมบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และสมานัตตา ทำตนเสมอด้วยผู้อื่น ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมคิดร่วมแก้ไข ไม่ทอดทิ้งกัน ทำให้เกิดความสามัคคีปรองดอง ชุมชนเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เนื่องจากประเพณีนี้เป็นลักษณะของการทำงาน เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสงเคราะห์กันเองของชาวบ้านโดยเฉพาะกับชาวบ้านผู้ยากไร้ แต่ประเพณีนี้ปัจจุบันก็ได้รับผลกระทบจากกระแสการพัฒนาประเทศที่เน้นวัตถุและบริโภคนิยมตามแบบตะวันตก เช่นเดียวกับภูมิปัญญาอื่นๆ ที่ชาวบ้านมุ่งแสวงหาแต่ความมั่งคั่งทางวัตถุแบบแผนการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปเน้นการทำงานมากกว่าความผูกพันทางครอบครัว ทำให้ประเพณีขาดการสืบทอดแก่คนรุ่นหลังและได้ถูกกลืนเลือนจากคนในชุมชนจากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพื่อเสาะแสวงหาประวัติศาสตร์ความเป็นมา กระบวนการ การถ่ายทอดและการสืบทอดประเพณีตานตอดของชุมชนในตำบลปาดัน นครศรี อำเภอมะทะ จังหวัดลำปาง และเพื่อนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์หาแนวทางในการรื้อฟื้นประเพณีตานตอดอย่างเป็นระบบแบบแผน ซึ่งนอกจากจะมีประโยชน์ต่อการฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้านของชาวจังหวัดลำปางแล้วยังมีความสำคัญต่อการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้านในชุมชนอื่นๆ ภายใตบริบทที่คล้ายคลึงกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจประวัติศาสตร์ความเป็นมา พัฒนาการและสถานการณ์ในปัจจุบันของประเพณีตานตอด
2. เพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอดอย่างเป็นระบบแบบแผนสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสารและใช้แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้านของหมู่บ้านปาดัน อ.ลำปาง จ.ลำปาง โดยทำการประมวลข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างในภาคสนาม (Field Study) และจากเอกสารต่างๆ มาจัดหมวดหมู่หาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ซึ่งอาศัยการประมวลข้อมูลเชิงคุณภาพมาใช้ ในการวิเคราะห์ในบริบทที่เกี่ยวข้องเพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ได้แก่ 1) วางกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อกำหนดประเด็นและโจทย์ของงานวิจัย 2) ศึกษาเอกสาร แนวคิด กรอบนโยบายของหน่วยงานภาครัฐและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีตานตอด 3) จัดเวทีร่วมกับชุมชนเพื่อชี้แจงความเป็นมาของวัตถุประสงค์งานวิจัย 4) ทำการสำรวจและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ประวัติความเป็นมาสภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศต่างๆ ลักษณะทางสังคม และลักษณะทางเศรษฐกิจ รวมถึงสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีตานตอด 5) ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีตานตอดในประเด็นที่กำหนด 6) สัมภาษณ์และกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่ออภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปกับกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ

ตัวแทนกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มอาชีพต่างๆ ของชุมชน จำนวน 15 คน โดยแยกเป็นการสัมภาษณ์ จำนวน 10 คนและกระบวนการสนทนากลุ่ม จำนวน 5 คน และ 7) นำข้อมูลด้านบริบทชุมชน และองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีตานตอด ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอด จากนั้น 8) สรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย ซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูลเป็นระยะเวลา 8 เดือน จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย เป็นระยะเวลา 4 เดือน

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องแนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอด โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสำรวจประวัติศาสตร์ความเป็นมา พัฒนาการ และสถานการณ์ในปัจจุบันของประเพณีตานตอด และ 2) เพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอดอย่างเป็นระบบแบบแผนสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ประวัติศาสตร์ความเป็นมา พัฒนาการ และสถานการณ์ในปัจจุบัน

ประเพณีตานตอดถือเป็นจารีตที่เคยมีที่คนในชุมชนร่วมกันลงขันด้วยข้าวของและทรัพย์สินคนละเล็กละน้อยมอบแด่ผู้แก่ผู้เฒ่าที่ตกทุกข์ได้ยาก อันเนื่องจากขาดคนดูแลในยามชรา ซึ่งสมัยโบราณมักเกิดจากไม่มีลูกหรือทายาท หรือลูกได้เสียชีวิตเสียก่อน แต่สมัยนี้มักเกิดจากลูกหลานทอดทิ้งผู้เฒ่าไปเสียแล้ว ดังเราเห็นในรายการประจำจากโทรทัศน์หลายช่องที่สะท้อนชีวิตลำเค็ญของผู้สูงอายุประเภทนี้บ่อยครั้งเพื่อบอกกล่าวให้ชาวไทยในประเทศสหพันธรัฐส่งไปช่วยตามที่อยู่ ที่ระบุไว้ด้วยกับรายการนั้นๆ ซึ่งก็เป็นการประกาศกลายๆ ว่าชุมชนที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่นั้นบกพร่องในความเอื้ออาทรต่อกันและกันเป็นชุมชน “ตัวใคร

ตัวมัน” ไปจากความเป็นชุมชน “พริกมีบ้านเหนีย เกียมมีบ้านไต้” ที่เคยมีโดยเฉพาะในสังคมล้านนา ที่นำพาต่อผู้สูงวัยที่ด้อยโอกาสขาดแคลนด้วยความสงสารและเจือจานด้วยการช่วยกัน “ตานตอด” กล่าวคือร่วมกันแบ่งปันส่วนเกินมาอนุเคราะห์ ซึ่งจะทำให้ไม่มีข่าวประจานชุมชนดังที่ปรากฏในโทรทัศน์ดังกล่าว หวังว่าชาวเหนือยังคงเอื้ออารมีไมตรีจิตดั้งเดิมอยู่บ้างไม่มากนักน้อย

ซึ่งการจัดประเพณีตานตอดในสมัยก่อนมีขึ้นทุกๆ ปี ตั้งแต่ช่วงก่อตั้งชุมชน พ.ศ. 2510 จนกระทั่งเมื่อความเจริญต่างๆ ได้เข้ามาสู่ชุมชนทำให้ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิต มีการโยกย้ายถิ่นไปทำงานยังต่างท้องที่มากขึ้น ชาวบ้านบางส่วนมุ่งประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว เด็กและเยาวชนมีการแข่งขันกันสูง จำเป็นต้องเข้ารับการศึกษายังสถานศึกษาทั้งในตัวอำเภอและต่างจังหวัด ปิดเทอมต้องเรียนพิเศษเพื่อให้สามารถแข่งขันกับคนอื่นได้ ทำให้ไม่มีเวลาว่าง ส่งผลให้ละเลยในการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน โดยเฉพาะงานวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ และส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่อดีตมีความรักใคร่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีจิตใจโอบอ้อมอารีได้เริ่มลดลง ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ความโอบอ้อมอารีจึงลดน้อยถอยลงตามไปด้วย จนมาถึงเมื่อช่วงประมาณปี พ.ศ. 2551 ในสมัยที่ผู้ใหญ่ชัชพงษ์ วงศ์อินทร์ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน จึงได้เริ่มมีการคิดและประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน รวมถึงชาวบ้าน เพื่อรื้อฟื้นประเพณีดั้งเดิมต่างๆ ของชุมชนให้กลับมาเช่นเดิม มีการคัดเลือกผู้สูงอายุในหมู่บ้านโดยคัดเลือกจากผู้สูงอายุที่มีความยากจนหรือเป็นผู้สูงอายุที่เคยได้ทำประโยชน์แก่หมู่บ้าน โดยจะมีคณะกรรมการของหมู่บ้านมอบหมายให้แต่ละหมวดไปคัดเลือกผู้สูงอายุ เมื่อได้ผู้สูงอายุแล้วก็เป็นการจัดหาสิ่งของที่จำเป็นไปให้แก่ผู้สูงอายุ การจัดประเพณีนี้ขึ้นเป็นการส่งเสริมให้ประชาชน

ในหมู่บ้านเกิดความรัก ความสามัคคีมีจิตใจที่เอื้ออารีต่อกันและได้เริ่มปฏิบัติประเพณีสืบต่อกันมาเรื่อยๆ เป็นประจำทุกปีซึ่งจะเริ่มกันในเดือนพฤศจิกายน หรือเดือนยี่เป็งของภาคเหนือ แต่การจัดประเพณีตานตอดยังจำกัดในวงแคบเพียงแค่ชาวบ้านวัยผู้ใหญ่และวัยสูงอายุ ส่วนชาวบ้านวัยเด็กและเยาวชนยังไม่มีใครที่เข้าร่วมประเพณีดังกล่าวมากนัก ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ประเพณี “ตานตอด” ไม่มีพิธีรีตองที่ยุ่งยากซับซ้อนอะไร เพียงแต่คนในหมู่บ้านพิจารณาว่ากันในชุมชนของตนมีคนแก่ชื่อนี้ชื่อนั้น “ตระกะกำลำบาก” ผู้เป็นหัวหน้าหมู่บ้านก็บอกกล่าวชาวบ้านให้ช่วยกันบริจาคจตุปัจจัยตามอรรถาสัยแล้วนัดหมายวันที่จะพากันไป “ตานตอด” ณ บ้านของผู้สูงอายุที่ว่านั้น ซึ่งปกติมักจะเป็นเวลากลางคืนที่ทุกคนว่างเว้นจากการทำงานตามปกติ ชาวของเงินทองก็บรรจุไว้ในถังหรือกะละมังแล้วก็ให้ใครไปนัดหมายกับผู้เฒ่าเจ้าของบ้านว่าจะมาทำการ “ตานตอด” ณ วันนั้นวันนั้นเพื่อป้องกันมิให้ปลุกาหกหรือผู้รับทานตกใจหรือเก้อเขินที่มีทายกมามอบจตุปัจจัยให้ตนในยามวิกาลเช่นนั้น

เมื่อปลุกาหก หรือ ผู้รับทานซึ่งเป็นเจ้าบ้านรู้ตัวล่วงหน้า ทายกหรือผู้ให้ทานเป็นผู้ยกขบวนแห่มา (อย่างเงียบๆ) ก็จะใช้วิธีการ “จุดประทัด” บอกปลุกาหกว่าคณะทายกได้มาถึงแล้ว ชาวของที่ถวาย (ให้ด้วยความเคารพมิใช่เยี่ยงขอทาน) นั้นก็นำมาวางตรงหัวบันไดบ้านอันหอมช่อแล้วคณะทายกก็หลบไปยืนอยู่ ณ มุมมืดใกล้ๆ โดยไม่ส่งเสียงกระโตกกระตากแต่อย่างใด ถือว่าเจ้าบ้านทราบโดยปริยายแล้ว

จากนั้นเมื่อผู้เฒ่าเจ้าบ้านเปิดประตูออกมา ก็จะตะโกนถามว่า “เป็นของผีหรือว่าของคน ถ้าเป็นของผีก็จูงเอาคืนไปเสียใ้ๆ บ้านนี้ใจเฮือนเย็น (บ้านที่มีคนตายใหม่ๆ) ถ้าเป็นของคนก็ขอโมทนาสาธุ ตี้อาดานมาจุมมาฮอดตัวข้าของ

หื้อสูเจ้าตั้งหน้าฮับปอน (พร) ของเฮาเนื้อ” ว่าแล้วก็เริ่มกล่าว “สัพพัตติโย” และลงท้ายด้วย “อายุวรรโณ สุขัง พลัง” ตามแนวเดียวกันกับที่พระภิกษุกล่าวต่อศรัทธาชาวบ้านนั่นเอง ชาวบ้านผู้ช้อนตัวอยู่เงียบๆ ตามสุ่มทุ่มพุ่มไม้ก็พลันเปล่งคำว่า “สาธุ” ดังๆ พร้อมกันก็เป็นอันจบพิธีแล้วต่างก็แยกย้ายกลับบ้านด้วยความปิติซาบซ่านจากพิธีกรรมกะทัดรัดแต่ประหยัดและมีประโยชน์แก่ทั้งผู้รับและผู้ให้ทำให้เกิดความเต็มตื่นชื่นใจพอๆ กันโดยเฉพาะผู้ให้ที่ไม่หวังผลตอบแทนใดเป็นการให้โดยบริสุทธิ์ใจ (บริจาค) และเป็นพิธีที่ไม่เกี่ยวกับลัทธิศาสนาใดๆ ไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม ก็สามารถทำกิจกรรมนี้ร่วมกันได้อย่างไม่เคอะเขินด้วย เกรงว่าจะเป็นการนอกรีตของลัทธิที่ตนนับถือแต่อย่างใด [2]

แต่ความเป็นจริงมันก็ยังอยู่ในคำสอนของทุกศาสนาที่ให้คนมีเมตตาหรือมีไมตรีอันดีต่อกันโดยไม่เลือกชั้น วรรณะ ประเพณีนี้จึงน่าจะเป็นวิธีหลอมหรือประนีประนอมของทุกศาสนาเสียด้วยซ้ำ เพราะเป็นประเพณีที่ตรงกับศาสนธรรมที่ออกจากปากแห่งพระศาสดาของคนที่สอนให้ศาสนิกชนของตน “รักคนอื่นด้วย”

ภาพที่ 1 ขบวนแห่เพื่อประกอบพิธี “ตานตอด”

ภาพที่ 2 ผู้เฒ่าผู้แก่กล่าวคำให้พรแก่ผู้ที่นำของมามอบให้

แนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอด

สำหรับการแนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอดเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต และอยู่บนฐานของบริบทชุมชน อีกทั้งชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองหรือพึ่งตนเอง ได้แก่

1. จัดงานประเพณีตานตอดเป็นประจำทุกปี และยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันไป
2. ปลุกจิตสำนึกและกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในประเพณี ไม่ว่าจะเป็นการร่วมบริจาคสิ่งของที่จำเป็น หรือเข้าร่วมจัดกิจกรรม
3. ถ่ายทอดประเพณีตานตอดให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชน โดยจัดให้ผู้สูงอายุและเยาวชนได้มาพบปะกันและถ่ายทอดประเพณีเก่าแก่ของหมู่บ้านผ่านวิธีมุขปาฐะ เพื่อสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และให้กลุ่มเด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการจัดประเพณี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเพื่อให้เข้าใจในประเพณีท้องถิ่นของตนเองได้อย่างถูกต้อง
4. ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะเทศบาลปาดันได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดประเพณีตานตอดและช่วยประชาสัมพันธ์ประเพณีผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น เว็บไซต์ โบรชัวร์ เป็นต้น

5. ตั้งเป็นหมู่บ้านต้นแบบของประเพณีตานตอด โดยให้ชุมชนอื่นๆ ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

6. มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมงานประเพณีให้คนในชุมชน รวมถึงคนภายนอกได้รับทราบอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอด เพื่อสำรวจประวัติศาสตร์ความเป็นมา พัฒนาการและสถานการณ์ในปัจจุบันของประเพณีตานตอด และเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีตานตอดอย่างเป็นระบบแบบแผนสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

การสำรวจ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา พัฒนาการและสถานการณ์ในปัจจุบันของประเพณีตานตอด พบว่า ประเพณีตานตอดถือได้ว่าเป็นจารีต เป็นประเพณีส่วนชุมชน ที่คนในสังคมได้ปฏิบัติกันเป็นส่วนใหญ่ตามเทศกาลต่างๆ และเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ที่เคยมีมาช้านานและไม่ทราบแน่ชัดว่าใครเป็นผู้กำหนดขึ้น แต่ทุกคนทราบต่อๆ กันมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประเทือง คล้ายสุบรรณ [4] ที่ได้อธิบายลักษณะของวัฒนธรรมพื้นบ้านว่ามีลักษณะเป็นสิ่งที่รับทอดกันต่อๆ มาจากบรรพบุรุษ ชั่วอายุคนหนึ่งต่อกันมา ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้คิด ผู้ประดิษฐ์ หรือผู้แต่ง รับทอดกันมาด้วยการบอกเล่า หรือมุขปาฐะและรักษาไว้ด้วยการจดจำหรือปฏิบัติกันต่อๆ กันมา มากกว่าจะรักษาไว้ด้วยการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

ประเพณีตานตอด ถือเป็นประเพณีที่คนในชุมชนร่วมกันลงขันด้วยข้าวของและทรัพย์สินคนละเล็กละน้อยมอบแด่ผู้เฒ่าที่ตกทุกข์ได้ยาก อันเนื่องจากขาดคนดูแลในยามชรา กล่าวคือให้ทุกคนร่วมกันแบ่งปันส่วนเกิน มาอนุเคราะห์ให้แก่ผู้อื่น โดยประเพณีนี้จะทำการในช่วงเดือนยี่เป็ง

(ประมาณเดือนพฤศจิกายน) ในเวลากลางคืน ซึ่งในวันก่อนหน้าจะมีการชักชวนชาวบ้านให้ช่วยกันบริจาคข้าวของเครื่องใช้ตามแต่ศรัทธาและจะให้ผู้เฒ่าเจ้าของบ้านว่าจะมาทำการदानตลอดในวันนั้น เพื่อไม่ให้เป็นการตกใจ เมื่อทำการदानตลอดเสร็จ ผู้เฒ่าเจ้าของบ้านก็จะให้พรแก่บุคคลที่เอาของมาให้ เป็นอันเสร็จพิธี

ส่วนสถานการณ์ของประเพณีदानตลอดนั้น ที่ผ่านมามีได้หายไปจากชุมชนมานานมากจนแทบไม่มีใครรู้จักเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมของสังคมที่วัตถุและเงินได้เริ่มเข้ามามีบทบาทนำต่อการดำรงชีวิตของผู้คน ทำให้ชาวบ้านเริ่มเห็นแก่ตัวกันมากขึ้นและไม่มีเวลาที่จะโอภาปราศรัยกับเพื่อนบ้าน จนกระทั่งช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เมื่อผู้ใหญ่บ้านซัพพช ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ได้เข้ามาปกครองหมู่บ้านจึงได้เริ่มมีการฟื้นฟูประเพณีदानตลอดนี้ขึ้นมาโดยการเรียกประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้าน และได้มีมติให้เริ่มประเพณีदानตลอดขึ้นมาใหม่โดยให้จัดช่วงเดือนยี่เป็ง และได้จัดขึ้นจนถึงปีปัจจุบัน ผ่านการถ่ายทอดทางการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณี สอดคล้องกับแนวคิดของธนู บุญรัตพันธุ์ [4] ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน แบบมุขปาฐะ ที่เน้นถึงการถ่ายทอดด้วยวาจา และแบบมุขปาฐะนั้นคือ หลังจากที่มีการประชุมพูดคุยถึงการจัดประเพณีदानตลอดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมก็จะนำข้อมูลต่างๆ มาพูดคุยกับญาติมิตรหรือคนอื่นๆ ในชุมชน ให้รับทราบ และเมื่อชาวบ้านเข้าร่วมประเพณี ก็จะได้รับทราบถึงแนวทางของประเพณีदानตลอดที่ชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การจัดประเพณีदानตลอดนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการของประเพณีที่แตกต่างไปจากเดิมคือ มีการแจ้งให้ผู้ที่จะได้รับปัจจัยบริจาครู้ตัวล่วงหน้า ซึ่งในสมัยก่อนจะไม่มี การแจ้งให้ทราบล่วงหน้า เนื่องจากจะได้มีการเตรียมตัวและไม่เป็นที่ตกใจ และประเพณีนี้ยังคง

จัดกันในกลุ่มเล็กๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ อีกทั้งชาวบ้านบางคนและกลุ่มเด็ก เยาวชน ในหมู่บ้านยังไม่เข้าร่วมเนื่องจากได้ออกไปเรียนหนังสือและไปทำงานที่ต่างจังหวัดและนานๆ จะกลับไปหมู่บ้าน ทำให้ไม่รู้จักรูปแบบदानตลอด

ดังนั้น การวิเคราะห์หาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีदानตลอดอย่างเป็นระบบแบบแผน สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน ในชุมชน พบว่า แนวทางที่สำคัญในการฟื้นฟูประเพณีदानตลอดให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต คือ 1) ชุมชนควรมีการจัดงานประเพณีदानตลอดอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี 1) ปลุกจิตสำนึกและกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการจัดกิจกรรมประเพณีทุกรูปแบบ เช่น ร่วมบริจาคสิ่งของที่จำเป็น หรือร่วมจัดกิจกรรม เป็นต้น 3) ถ่ายทอดประเพณีदानตลอดให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชน เพื่อสร้างจิตสำนึก รักและหวงแหนในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และให้กลุ่มเด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการจัดประเพณี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในประเพณีท้องถิ่นของตนเองได้อย่างถูกต้อง 4) ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลป่าตันได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดประเพณีदानตลอดของชุมชน และช่วยจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์งานประเพณี 5) ตั้งเป็นหมู่บ้านต้นแบบของประเพณีदानตลอด โดยให้ชุมชนอื่นๆ ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้และมีส่วนร่วมในประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบัญญัติ สาลี และคณะ [5] และงานวิจัยของสุปิยา ทาปยา [6] ที่ได้วิเคราะห์แนวทางในการฟื้นฟู ประกอบด้วย การสร้างความสำนึก การดึงชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วม และต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 6) ชุมชนควรมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมงานประเพณีให้คนภายในและภายนอกชุมชนได้รับทราบอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- [1] รังสรรค์ จันท๊ะ. (2544). *ภูมิปัญญาพื้นบ้าน : มิติทางวัฒนธรรมในการดูแลรักษาผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในภาคเหนือของประเทศไทย*. เชียงใหม่: คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- [2] ชัชพงษ์ วงศ์อินทร์ (2554, 30 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ปวีณา งามประภาสม. หมู่บ้านปงหอศาล หมู่ 2 ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง.
- [3] บุญถึง สายวงศ์คำ. (2554, 25 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ปวีณา งามประภาสม. หมู่บ้านปงหอศาล หมู่ 2 ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง.
- [4] พันธุ์ดี จิระชัย. (2544). *บทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การสอนสังคมศึกษา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [5] บุญญิตี สาลี; และคณะ. (2551). *การฟื้นฟูและอนุรักษ์ภาษา ตำนาน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้านญ้อ บ้านท่าขออนยาง ตำบลท่าขออนยาง อำเภอกันทรพิชัย จังหวัดมหาสารคาม*. รายงานการวิจัย สำนักงานส่งเสริมสนับสนุนงานวิจัย.
- [6] สุเปีย ทาปทา. (2551). *ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการล่มสลายของวัฒนธรรม: กรณีศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ*. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ.